

УДК 316.4.

О. В. Білозір,
к. ю. н., доцент кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія Управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8326-3356

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.24.135

ФОРМУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

O. Bilozir,
PhD in Law, Associate Professor, Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management

THE FORMATION OF A DIFFERENTIATED SYSTEM OF FINANCING SOCIAL PROTECTION IN THE COUNTRY

Зазначено, що базовий принцип, що лежить в основі визначення пенсій, не тільки дозволяє підтримувати середній рівень добробуту, досягнутий працівником протягом його трудової діяльності, а й стимулює його до підвищення продуктивності праці і збільшення власних доходів. Доповнюється обов'язкове пенсійне страхування системою добровільного пенсійного страхування від підприємств, призначеного для найманих працівників з обов'язковим соціальним страхуванням по старості. Пенсійне забезпечення від підприємств охоплює робітників і службовців, які укладають колективні або індивідуальні договори. Водночас найбільш поширеною формою пенсійного страхування на підприємствах є право застрахованого на отримання відсотків від вкладених вільних пенсійних коштів. Соціальне страхування на підприємствах у Німеччині є вигідним як для працівників, так і для роботодавців, оскільки з одного боку, воно є додатковим соціальним захистом для працівника, а з іншого — забезпечує підприємцям приплив капіталу. Альтернативою і доповненням обов'язкового пенсійного страхування і страхування від підприємств є приватне пенсійне страхування, яке поширюється на громадян, які не підлягають обов'язковому пенсійному страхуванню.

Визначено, що диференційована система фінансування соціального захисту передбачає можливість акумулювання коштів або зі страхових внесків, у рівній мірі виплачуваних роботодавцями та найманими працівниками, або з податкових надходжень (як додаткове джерело), або виключно за рахунок власних коштів застрахованого (приватне страхування). Розгалужена мережа спеціалізованих систем соціального захисту призначена для осіб певних професійних груп (наприклад, для осіб творчих професій, зайнятих у гірничодобувній промисловості, сільському господарстві та ін.).

It is noted that the basic principle underlying the determination of pensions not only allows to maintain the average level of well-being achieved by an employee during his or her employment, but also stimulates him to increase productivity and increase his own income. Supplements the mandatory pension insurance system, is a voluntary enterprise pension insurance, intended for employed persons and is valid in parallel with the mandatory old-age social insurance. Enterprise pension covers workers and employees who enter into collective or individual contracts. However, the most common form of pension insurance at enterprises, there is no right of the insured to receive a percentage of the invested free pension funds. Social security at companies in Germany is beneficial for both workers and employers, because on the one hand, it is an additional social protection for the employee, and on the other hand, provides entrepreneurs with a capital inflow. An alternative and complement to compulsory retirement and business insurance is private pension insurance, which applies to citizens who are not subject to compulsory pension insurance.

Enterprise pension covers employees and employees who enter into collective or individual contracts. The most common form of enterprise pension insurance is the right of the insured to receive a percentage of the invested free pension funds. Social security at companies in Germany is beneficial for both workers

and employers, because on the one hand, it is an additional social protection for the employee and, on the other, provides entrepreneurs with a capital inflow. An alternative and complement to compulsory retirement and business insurance is private pension insurance, which applies to citizens who are not subject to compulsory pension insurance.

An important component of German social policy has been found to be the implementation of an effective employment policy, which is an important tool for maintaining socio-economic stability in society. As one of the main elements of this policy and of the whole of social policy in general, there is a system of social insurance for unemployment aimed at "mitigating" the effects of unemployment in the form of financial support for those who lost their jobs allocated for the period of finding a job. Compulsory unemployment insurance is funded through contributions paid equally by employers in the form of social contributions, which are included in the cost, and wages — from wages, and, in case of lack of funds from the Federal Office of Labor, — for federal budget subsidies. Every insured unemployed person who is registered on the labor exchange and expects a job if he or she worked for at least 360 calendar days with payment of insurance premiums is eligible for assistance.

It is determined that a differentiated system of financing social protection provides for the possibility of accumulating funds either from insurance contributions, equally paid by employers and employees, or from tax revenues (as an additional source), or solely at the expense of the insured (private insurance). An extensive network of specialized social protection systems is intended for persons of certain professional groups (for example, for persons of creative professions employed in the mining industry, agriculture, etc.).

Ключові слова: диференційована система, соціального захист, безробіття, соціальне страхування, соціальна політика, євроінтеграція.

Key words: differentiated system, social protection, unemployment, social insurance, social policy, European integration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Завдання соціальної допомоги — забезпечити нужденним людям гідне життя і водночас допомогти людині знову самостійно встати на ноги і жити, не вдаючись до підтримки держави.

Система медичного страхування Німеччини, не створюючи соціальної нерівності, до певної міри усуває прірву між людьми з різними рівнями доходів, дозволяючи як тим, так і іншим скористатися наданим їм законом правом на своєчасне і якісне медичне обслуговування. Система медичного страхування Німеччини передбачає існування розгалуженої системи страхових установ, що діють на основі їх власної відповідальності за дотримання інтересів усіх зацікавлених сторін, що входять до цієї системи, відповідальності, яку несуть не тільки страхові установи, а й самі учасники страхового процесу: застраховані і роботодавці. Завдання держави полягає у визначенні правових рамок діяльності страхових інститутів, а також у контролі за дотриманням ними закону.

З метою захисту спільних інтересів лікарняні каси об'єднуються в союзи на федеральному рівні або рівні окремих земель.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові дослідження, пов'язані із з'ясуванням особливостей структури самоорганізації партнерських відносин у державній соціальній політиці, присвятили багато провідних зарубіжних науковців, зокрема окремі фундаментальні засади побудови диференційованої системи фінансування соціального захисту в країні та до-

слідження принципів соціального проектування наявні у працях Е. Бойера, Г. Мусамбіра, С. Колінз, Т. Браун та К. Воз.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

У статті є визначення особливостей, системних проблем та вивчення особливостей формування диференційована система фінансування соціального захисту в країні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Характерною рисою страхування від нещасних випадків є його обов'язковість для більшості груп зайнятого населення. В обов'язковому порядку страхуються також і роботодавці за умови, що підприємство не перевищує визначеного законом розміру. Фінансування обов'язкового страхування від нещасних випадків здійснюється переважно за рахунок роботодавця, який сплачує внески шляхом відрахувань від собівартості продукції.

Найбільшу питому вагу в структурі соціального бюджету займають видатки на пенсійне страхування.

Маючи тривалу історію розвитку, система пенсійного страхування Німеччини є однією з найбільш ефективних серед промислово розвинених країн світу, що забезпечує високий життєвий рівень пенсіонерів

Пенсійне страхування в Німеччині включає в себе три самостійно діючі системи: обов'язкове пенсійне страхування, пенсійне страхування від підприємств та приватне пенсійне страхування. Найбільшою частиною системи пенсійного забезпечення Німеччини, яка охоп-

лює широке коло застрахованих осіб, є обов'язкове пенсійне страхування. Обов'язковому пенсійному страхуванню підлягають такі категорії населення: робітники і службовці, державні чиновники, надомні працівники [3], фермери, а також особи вільних професій, які працюють за наймом або самостійно.

Пенсійне страхування поширюється не тільки на працездатних і зайнятих осіб, а й на групи людей, що в силу певних причин не мають повноцінних трудових відносин у суспільстві (інвалідів, вдів, учнів, безробітних тощо), які не можуть виплачувати страхові внески, але тим не менш є учасниками системи пенсійного страхування за рахунок діючого в цій системі принципу солідарного перерозподілу.

Здійсненням обов'язкового пенсійного страхування в Німеччині займаються страхові товариства земель, федеральне суспільство страхування службовців, а також страхові товариства за професійною ознакою [249, с. 83]. Фінансування обов'язкового пенсійного страхування здійснюється з внесків, які порівну сплачують роботодавці та застраховані. Виняток становлять, як правило, люди вільних професій, які сплачують внески самостійно.

Таким чином, базовий принцип, що лежить в основі визначення пенсій, не тільки дозволяє підтримувати середній рівень добробуту, досягнутий працівником протягом його трудової діяльності, а й стимулює його до підвищення продуктивності праці і збільшення власних доходів [6, с. 1699].

Доповнюється обов'язкове пенсійне страхування системою добровільного пенсійного страхування від підприємств, призначеного для осіб найманої праці і чинного паралельно з обов'язковим соціальним страхуванням по старості. Пенсійне забезпечення від підприємств охоплює робітників і службовців, які укладають колективні або індивідуальні договори. Водночас найбільш поширеною формою пенсійного страхування на підприємствах є право застрахованого на отримання відсотків від вкладених вільних пенсійних коштів. Соціальне страхування на підприємствах у Німеччині є вигідним як для працівників, так і для роботодавців, оскільки, з одного боку, воно є додатковим соціальним захистом для працівника, а з іншого — забезпечує підприємцям приплив капіталу. Альтернативою і доповненням обов'язкового пенсійного страхування і страхування від підприємств є приватне пенсійне страхування, яке поширюється на громадян, які не підлягають обов'язковому пенсійному страхуванню.

Важливою складовою соціальної політики Німеччини є проведення ефективної політики зайнятості, яка представляє собою важливий інструмент підтримки соціально-економічної стабільності в суспільстві. В якості одного з основних елементів цієї політики і всієї соціальної політики загалом існує система соціального страхування по безробіттю, спрямована на "пом'якшення" наслідків безробіття у вигляді фінансової підтримки тих, що втратили робоче місце, що виділяється на період пошуку роботи. Фінансування обов'язкового страхування на випадок безробіття здійснюється за рахунок внесків, що сплачуються порівну роботодавцями у вигляді соціальних відрахувань, що включаються в собівартість, і найманими працівниками — із заробітної

плати, а також у разі нестачі коштів у Федерального відомства з праці, — за рахунок дотацій федерального бюджету [1, с. 1947]. Право на отримання допомоги має кожен застрахований безробітний, який зареєстрований на біржі праці і очікує місця роботи, якщо до втрати роботи він пропрацював не менше 360 календарних днів з виплатою внесків зі страхування.

Отже, Німеччині довелося зіткнутися з низкою проблем, пов'язаних з об'єднанням країни, що дало німецькому уряду можливість вчитися на своїх помилках, а європейській спільноті — використовувати досвід Німеччини в якості модельного під час розширення Союзу і входження в нього економічно менш розвинених країн. Проблеми об'єднання Німеччини, які, як багато хто вважає, стали першопричиною нинішньої кризи і "похилення" економіки країни, зумовивши значні заборгованості, пов'язані з великими перекладами субсидій з колишньої ФРН, спробою з боку уряду забезпечити однаковий рівень життя для східних німців, а також з тим, що в країні зберігалася низька продуктивність і обіцяні урядом високі зарплати, а також зростання безробіття призвели країну до кризи, в підтримці такої політики полягає сьогодні основна проблема для Німеччини [2, с. 369]. Для більш точного представлення системи соціального страхування Німеччини з метою використання деяких її аспектів при формуванні єдиної соціальної стратегії ЄС виділив основні особливості соціальної політики Німеччини і її характерні риси:

- диференційована система соціального захисту, що характеризується широкою мережею соціальних установ і систем соціального страхування;

- існування альтернативної обов'язковому страхуванню системи приватного страхування, яке надає можливість більшого вибору між послугами, пропонованими у рамках тієї або іншої системи соціального забезпечення;

- пріоритет самоврядування, як основоположного і найбільш прийнятного в умовах соціальної ринкової економіки принципу організації соціальних установ на відміну від державної регламентації; незалежність органів самоврядування в системі соціального забезпечення від держави, яка не виключає державного контролю за їх діяльністю;

- принцип субсидіарності — один з основних принципів, на якому ґрунтується система соціального страхування Німеччини, полягає в пріоритеті особистої відповідальності і самостійності кожного суб'єкта в прийнятті ним рішень, на відміну від системи державного патерналізму;

- принцип солідарності також є основою системи соціального страхування Німеччини, полягає в тому, що соціальний захист індивідуума від можливих ризиків забезпечується за рахунок об'єднання застрахованих, кошти яких, що відраховуються до страхового фонду, в потрібний час і в необхідному обсязі можуть направлятися на потреби кожного застрахованого [5].

Диференційована система фінансування соціального захисту передбачає можливість акумулювання коштів або зі страхових внесків, у рівній мірі виплачуваних роботодавцями та найманими працівниками, або з податкових надходжень (як додаткове джерело), або виключ-

но за рахунок власних коштів застрахованого (приватне страхування).

Розгалужена мережа спеціалізованих систем соціального захисту призначена для осіб певних професійних груп (наприклад, для осіб творчих професій, зайнятих у гірничодобувній промисловості, сільському господарстві та ін.) [4].

Система заходів соціальної допомоги орієнтована на тих незастрахованих, хто не має джерел існування і знаходиться в скрутному становищі, маючи потребу в матеріальній допомозі.

Самоврядування і спільна діяльність установ медичного страхування (лікарняних кас) і об'єднань медичних працівників, здійснюється за допомогою договорів, що укладаються між різними сторонами страхового процесу.

Самоврядування медичних працівників здійснюється через об'єднання в професійні корпорації (лікарські палати, об'єднання лікарів лікарняних кас).

Надання товарів і надання послуг для застрахованих через лікарняні каси або відшкодування витрат, пов'язаних з наданими послугами.

Розгалужена система пенсійного страхування характеризується різними напрямками соціального забезпечення по старості (обов'язкове пенсійне страхування, приватне пенсійне страхування, страхування від підприємства).

Система обов'язкового страхування від нещасних випадків.

Диференційована система страхування по безробіттю.

Пенсійне страхування будується на принципі перерозподілу і вимагає реформування в зв'язку зі зростаючим процесом старіння населення і іншими демографічними факторами.

У результаті реформ у пенсійній сфері в Німеччині все частіше мова ведеться про комбіновану систему страхування. Зниження пенсійних виплат буде компенсуватися самостійно страхувальниками в добровільному порядку [7, с. 299]. Про введення базової пенсії мова поки не ведеться, а реформи обмежуються частковим перенесенням тягаря страхування на плечі недержавних фондів. Розмір державних виплат, як і раніше, залежить від розміру внесків, тобто від заробітку.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Проаналізувавши основні риси соціальної системи Німеччини, можна зробити висновок, що сильна соціальна політика держави — це політика, яка може бути забезпечена лише за умови ефективного розвитку ринкових процесів, а сама вона стає однією з передумов конкурентного порядку, без яких стабільне і життєздатне функціонування такого порядку стає неможливим. Саме соціальна політика держави може виконувати найважливішу роль регулюючого інструменту, метою якого є виправлення неприйнятних для суспільства результатів функціонування ринкового механізму. Під час формування такої політики в якості основи вироблення єдиної соціальної стратегії для Європи можна значною мірою враховувати позитивні риси і помилки уряду Німеччини

в проведенні і реформуванні внутрішньої соціальної політики.

Проблеми великого припливу іммігрантів завжди були для Німеччини другими за значимістю після проблем безробіття, оскільки соціальною допомогою користуються не тільки громадяни ФРН, але й іноземці, що перебувають в країні. Іммігранти знаходяться часом навіть у привілейованому становищі. Так, особам, які мають політичний притулок, а також німцям-переселенцям і єврейським емігрантам з колишнього СРСР допомога надається відразу і беззастережно, водночас як місцевим жителям — лише за вмотивованим проханням і у разі неможливості знайти інше рішення.

Література:

1. Afonso A., & Fernandes S. (2008). Assessing and explaining the relative efficiency of local government. The Journal of Socio-Economics, 37 (5), 1946—1979.
2. Afonso A., Schuknecht L., & Tanzi V. (2010). Income distribution determinants and public spending efficiency. The Journal of Economic Inequality, 8 (3), 367—389.
3. Barro R. J. (1996). Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698). National Bureau of Economic Research.
4. Barro R. J., & Sala-i-Martin X. (2003). Economic growth (2nd ed.). Massachusetts: MIT Press.
5. Buchanan J. M., & Musgrave R. A. (1999). Public finance and public choice: two contrasting visions of the State. Mit Press.
6. Lewis B. D. (2017). Local government spending and service delivery in Indonesia: the perverse effects of substantial fiscal resources. Regional Studies, 51 (11), 1695—1707.
7. Tanzi V. (1995). Fiscal federalism and decentralization: A review of some efficiency and macroeconomic aspects (pp. 295—316). Washington. CDC: World Bank.

References:

1. Afonso, A. and Fernandes, S. (2008), "Assessing and explaining the relative efficiency of local government", The Journal of Socio-Economics, vol. 37 (5), pp. 1946—1979.
 2. Afonso, A. Schuknecht, L. and Tanzi, V. (2010), "Public sector efficiency: evidence for new EU member states and emerging markets", Applied Economics, vol. 42 (17), pp. 2147—2164.
 3. Barro, R. J. (1996), Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698), National Bureau of Economic Research, USA.
 4. Barro, R. J. and Sala-i-Martin, X. (2003), Economic growth, 2nd ed., MIT Press, Massachusetts, USA.
 5. Buchanan, J. M. and Musgrave, R. A. (1999), Public finance and public choice: two contrasting visions of the State, Mit Press, USA.
 6. Lewis, B. D. (2017), "Local government spending and service delivery in Indonesia: the perverse effects of substantial fiscal resources", Regional Studies, vol. 51 (11), pp. 1695—1707.
 7. Tanzi, V. (1995), Fiscal federalism and decentralization: A review of some efficiency and macroeconomic aspects, World Bank. Washington, USA, pp. 295—316.
- Стаття надійшла до редакції 23.11.2019 р.*